

A NAGY VÁRAKOZÁS.

Főtanácsi beszéd.

Alapige: Rom. 8. 18—19. és 21.

A görög mythológia szerint a végzet Sziszyfoszt, Korinthosz királyát, az alvilágban arra büntette, hogy egy nagy követ kellett hengergetnie örökre, föl egy hegynek a teteje felé. Fárasztó munka árán a súlyos teher emelkedett is fennebb és fennebb, de megint visszagurult, és Sziszyphosznak a nagy munkát újra kellett kezdenie. Nekem úgy tűnik fel, mintha az a gondolat, amely ebben a régi hitregében van kifejezve, nagyon közel állana ahhoz a gondolatkörhöz, amely most mindnyájunknak a lelkét eltölti, amikor egyházunknak e gyűlésén megjelentünk, és annak hivatását lelkünk erejével előbbrevinni akarjuk.

Egyházunk a maga hivatásának tekinti, és céljául tűzte ki, hogy az embert — és hol található ennél nagyobb és fontosabb terhet a hordozásra? — a mélységből, a tudatlanság, a hitelenség, az elfogultság, a babona, az önzés és gonoszság sötét völgyéből, hol mérges dudvák tenyésznek, viperák fajzatai csúszkálnak, vad állatok barlangjai sötétlenek, és a sötétség démonai uralkodnak, kivezesse és fölvigye napfényesebb tájakra, közelebb a lelki élet örök, fénylő napjához, istenhez. Munkájában azonban mintha állandóan a Sziszyphosz büntetésével találkoznék. Gördíti a maga nagy követ az évtizedek és évszázadok során keresztül fennebb és fennebb, de a teher visszagurul és a munkát újra kell kezdeni. Új és új nemzedékek nőnek fel, új és új apostolokat szentelünk fel hivatásunk munkálására: de a Sziszyphosz végzete újra előáll. A Servetok, a Dávid Ferencek vértanúhalált szenvednek, és követőik a hatalom nyomása alatt elszélednek. Majd a Horváthok, az Augusztinovitsok, a Berdek, Derzsiek, Kovácsok, Koncok — és ki tudná azokat mind előszámlálni, — élete és munkássága a végzet áldozatává lesz. A századok munkája megsemmisül, és nekünk új munkára kell készülnünk, hogy létalapjában megingatott egyházunk hivatását tovább folytathassuk, és célját a megvalósulás felé közelebb vihessük.

Atyámfiai, testvéreim, akik velem együtt egy cél felé törekedtek, akiknek élete egyházunk hivatásának betöltéséhez van hozzáforrva, akik hiszitek az unitárius egyház üdvözítő erejét, akik csak ez egyházban gondoljátok betölthetőnek emberi hivatásokat, s akik számára az élet ezen kívül nem is

lehet élet! Öregebb lelkésztársaim, akik már érezték a sziszifoszi végzet súlyosságát! És ifjabb apostolai Egyházunknak, akik hivatalosan csak ma szentelitek életeteket az isten fiai dicsőségének eljövetelére! Nem fogja-e el a ti szíveteket a kétségbeesés? Nem csügged-e el a ti lelketek munkátok eredménytelen volta miatt? Nem estek-e vissza, mint a szárnyaszegett madár, a magaslatról, amelyre lelketek szárnyaain felemelkedtetek?

En, mint ez alkalom érzéseinek szószólója, és mint a ti osztályos társatok, aggódok miattatok. Aggódó szívemnek egész melegével, tűnődő lelkemnek minden erejével szeretnék titeket az elcsüggedéstől, a lemondástól, életetek színvonalanak alábbszállításától megóvni. Ohajtanék ez órában veletek felemelkedni a tiszta látás szent hegyének csúcsára, ahonnan látni lehet új eget és új földet, ahonnan kivethető a cél, amelyet isten a létel elé állított, amely felé húz az egész teremtett világ, s ahonnan visszaesés nincs. Szeretném belétek önteni a meggyőződés erejét és a lelkesedés szent tüzét, hogy útatokban az emberi gyarlóság meg ne akaszthasson.

Ezért fordultam alapígém megválasztásában a nagy apostolhoz, aki a haladás irányát az emberiségnek legalább kétezer esztendőre kijelölte, aki a Jézus eszmevilágának testet adott, és aki emberi tehetségekkel a világ lelkiéletét irányítani tudta, és e föld ábrázatát megváltoztatta. A nagy apostol, bölcsész és költő, akinél gazdagabbat lelki tapasztalatokban alig találhatunk az emberiség ismert történetében, a mieinkhez nagyon hasonlító közülmények között írja a kicsiny és kezdő római gyülekezethez: *Amiket most szenvedünk, nem hasonlíthatók ahoz a dicsőséghez, mely nekünk megjelentetik. Mert a teremtett világ sóvárogva várja az isten fiainak megjelenését... Mert tudjuk, hogy az egész teremtett világ egyetemben sóhajtozik és nyög mindezeideig.*

* * *

Úgy tűnik fel nekem, mintha az apostol ezekben a szakokban megelőzte volna a bölcsészek és költők hosszú sorát, akik az újkornak igyekeztek megtanítani, hogy ez a világ nem holt gépezet, hanem élő és érező valóság, amelyet istennek a lelke mozgat, s amely vajudik, sóhajtozik, nyög és sóvárogva vár, várja a maga beteljesülését, mozog és halad a cél felé, amelyet számára az isten jelölt ki. Az apostol szeme előtt ott lebegett az, amit az újkor tudósa létért való küzdelemnek, a tizenkilencedik század bölcsésze a fejlődés törvényének nevezett, valamint az a távoli isteni eszmény is, amelyről a babérkoszorus költő énekli, hogy feléje az egész teremtett világ halad.

Az emberiség a maga gyermekkorában megkísérelte, hogy elválassa az embert a természettől, a nagy mindenségtől. Pe-

dig milyen nehéz ezeket egymástól külön még el is gondolni! Föld és nap, levegő és víz, állat és növény az emberrel együtt mind egy egészet alkotnak, amely az apostol felfogása szerint él és mozog, sóhajtozik és nyög, fárad és halad a maga rendeltetése felé. A bibliai teremtés írója megkísérelte, hogy képet adjon a teremtett világról az ember nélkül. De a föld kietlen és pusztá vala és sötétség vala a mélység színén és az isten lelke lebeg vala a vizek felett. Vajjon egy ilyen világ nem várta-e sóvárogva az isten fiainak megjelenését? És isten mondá: Legyen világosság. És lön világosság. Minek? Volt-e ennek célja az ember nélkül, akinek jó az ő szemeivel néznie a napot? És azután elválasztá az isten a vizeket a szárazföldtől. Nagy lehetett ekkor a vajudás és várakozás. Miért? És azután megjelentek a világító testek az égen, a füvek és a gyümölcsök a földön, az állatok a vízben, a szárazon és a levegőben. Vajjon teljes volt-e már ekkor a föld? Megnyugodott-e isten a szépen elrendezett világban? Nem. Neki ember kellett. Ember, aki mindennek értéket tudjon adni, aki csodálja a nagyot és a szépet, szeresse a jót, gyönyörködjék a tökéletesben, lelkesedjék a nemesért, és tudjon szenvedni is a maga tökéletesedéséért. Neki a saját képére és hasonlatosságára teremtett ember kellett, kibe a saját lelkét lehelte, és aki vele együtt látja és érezi, ami jó és ami rossz. Neki nem fizikai, hanem öntudatos személyi, erkölcsi és lelki életre volt szüksége, hogy művét teljesnek láthassa.

A világ teremtésének ez a gyermekes elképzelése is nyíltan mutatja az irányt, mely felé a teremtett világ sóhajtozik és nyög. Nem csak az embernek van szüksége földre és napra, levegőre és vízre, állatra és növényre, hanem az isteni elrendezés szerint ezeknek is szükségük van az emberre, és ezek is sóvárogva várják az isten fiainak megjelenését. Nem lenne-e kietlen és pusztá ez a föld az ember nélkül? Nem várta-e napjainkig, és nem várja-e még ma is sóvárogva az embert a levegő a maga rejtelmes lehetőségeivel, hogy tápláló és tenyésztő erejével, mozgásával, villanyával, csodás rezgésével és csak ember által felfedezhető és használható ezer más tulajdonságával olyan tökéletességek felé közeledhessék, amelyeket csak a hit remélhet? Mennyit várt a víz sóvárogva évezredekken keresztül, míg rajta az első csónak megjelent, míg rajta Kolumbus vitorlái a világ tulsó részére jutottak, vagy amíg korunk gőzhajói büszkén szelik át az oceánok távolságait, közelebb hozva az embert az emberhez, a testvért a maga testvéréhez! És mennyire sóhajtozik és nyög még ma is lenn a tenger örökös hullámaiban és viharában, és fenn az ég háborúiban epedve, hogy enyhíthesse a sivatagok pusztaságait, növények, állatok és emberek égető szomjúságát, hogy tenyésztő, szállító és tisztító erejével, gőzével és ma még nem jelentett mélységes tulajdonságaival szebbé tegye a

földet, és boldogabbá azon az embert, az isten fiait! Hát a növény és az állat? Azok egyenesen az ember segítségére vannak ráutalva, aki nélkül Éden kertje eltűnik, és kietlenné válik a hely, hol Libánon cedrusai tenyésztek. Oh, az egész teremtett világ sóhajtozik és nyög mindezideig és várja az isten fiainak megjelenését. Mint a tenger apró koralljai a mélység fenekéről ezer nemzedékeken és millió sirokon keresztül emelkednek fölfelé, hogy lássák a napot: úgy emelkedik a teremtett világ évezredekén keresztül a maga rendeltetése felé, az isten fiai dicsőségének megjelenésére. De visszaesés nincs. A sziszifoszi végzet csak gyermekes képzelődés. Az isten törvényéből egy iota vagy egy pontocska teljesületlen nem marad. A vadonok megszelídülnek. A pusztaságok benépesülnek. Útak, hidak, városok épülnek. Rejtelmes erők állanak elő a nagy várakozásban az isten fiainak dicsőségére, amelyek emelnek, fűtenek, világítanak, repülnek, kiáltanak és látnak ezer mértföldekre, rajzolnak, gyógyítanak, tanítanak és gyönyörködhetnek és felemelnek a lelki élet magasabb régióiba, és megvalósítják azt, amit az ember csak hit által remélhet.

* * *

És amikor hallszik a mennyből istennek a szava: Hol vagy Ádám? — vajjon elrejtőzik-e az ember, amint elrejtőzött bűnössége érzetében a bibliai első ember? Nem, nem és ezer-szer nem. Az embert mindig ott találjuk küzdve, sóvárogva, nyögve és sóhajtozva a teremtett világgal együtt, és várva az isten fiai dicsőségének megjelenését. A víz és a száraz elválasztásánál, a hegyek és völgyek kialakulásánál, a növények és állatok előállításánál még hiányzott, mert nem voltak meg létének feltételei. De a nagy vajudás után nemsokára csiszol baltát kőből a maga számára, farag botot ellenségei ellen, váj csónakot a fatörzsből, csinál tüt a hal csontjából, sőt diszít a maga barlangját, és oltárt emel a maga istenének, így képezve és alakítva maga körül a teremtett világot, munkálva hivatásának betöltésére, tökéletesedésének előmozdítására és istennek dicsőségére. Az a régi mese a bűnbeesésről, vagy Kainnak kaján kérdése: „avagy őrzője vagyok-e én az én atyámfiának?” — nekünk ma már csak bizonyágtétel arról, hogy az ember nagyon régen tudatában volt magasztos elhivatásának, isten és ember iránt tartozó kötelességének, és nagyon régen érezte, hogy e hivatás és szent kötelesség betöltésénél nem áll mindig azon a magaslaton, amelyet neki az ő lelke sugall. A bűn jelentősége és rettenetes volta nem abban áll, hogy a bűnös magát lealacsonyítja önmaga, testvérei és isten előtt; nem is abban, hogy bűnével kárt okoz másnak. Oh nem! Ezek jelentéktelen személyi dolgok. De borzasztó annak még elgondolása is, amikor a gyermek szembeáll az atyjával, a teremtett a teremtővel, a rész az egésszel, az egyéni, vagy

akár pártédek a hivatással, a világrenddel, amely felé az egész teremtett világ sóhajtozik és nyög; amikor egy szál fonál elszakadásával, mely hivatásának nem felel meg, megáll az egész szövőgyár, a teremtett világ nagy gépezete.

Igen, a fejlődés nagy folyamatában vannak megállások is. A kék ég olykor elborul, vihar és jégverés is vonul néha végig a megművelt földeken. Rövid időhöz és szűk látókörhöz szokott emberi szemünk az okot és a célt sokszor nem is látja meg. Mintha Istennek a lelke olykor némely színteret elhagyna, és átadná azt a sátánnak az ő birodalmául, ahol kiszáradnak a hit, a remény és a szeretet forrásai, elhomályosul az értelem napja, és kihűl a szívnek melegét terjesztő tűzhelye; amikor a rombolás, a pusztítás démonai veszik át az uralmat, Nagy Sándorok, Cézárok, Dsingizek és Napoleonok intézik milliók sorsát; amikor az ember századok munkájával gyűjtötte földi javait, évezredek át szerzett lelki kincseit, tudását, ügyességét, a teremtett világ megismert nagy erőit öldöklésre, testvéreinek gyilkolására használja fel. Hogy sóhajtozik és nyög ilyenkor az egész teremtett világ, tenger és száraz, állat és növény, szülő és gyermek, és menyire várják mind az Isten fiainak megjelenését! De ezek csak részleges megállások, és ephemer jelenségek. Részük lehet ezekben a természet ősi elemeinek, melyek sóhajtoznak és nyögnek mindezideig, és várják az Isten fiainak megjelenését. Része lehet bennük a világrendnek, az isteni elrendezésnek, amely viharok között teszi erősekké a százados tölgyeket, amely botlások útján tanítja gyermekeit a járásra, szenvedések és megpróbáltatások után teszi őket az ő dicsőségének részeseivé. De legnagyobb része volt, van és lesz ezekben a megállásokban az embernek. Az embernek, aki nincs a maga hivatásának tudatában, vagy aki hivatásának betöltésére még gyengének bizonyul, vagy, aki — még kiejteni is rettenetes — bűnös akarattal, gonosz önzéssel, makacs önfejűséggel, vétkes hanyagsággal, megrögzött közönyösséggel, hazug képmutatással, számító fondorlattal, becstelen hűtlenséggel és kijátszással szembefordul lelkének nemes sugallatával, Istennek akaratával és a teremtett világ irányával, amely sóhajtozik és nyög mindezideig, és epedve várja az Isten fiainak megjelenését. Óh, a világ folyásának nemcsak milliókra tehető apró megállásaiban, bajaiban, szenvedéseiben és boldogtalanságaiban, melyeknél egyesek és családok vannak érdekelve, hanem népek és kultúrák eltörlésénél, Babilon, vagy Róma megdőlésénél, vagy az újkor szívének, Európának megredülésénél, hol milliók haláláról és életéről van szó, legnagyobb része van az embernek, a hivatását nem ismerő, vagy azt nem teljesítő embernek.

Atyámfiai, unitárius testvérek! Láttok-e még ti lelki szemitek előtt munkateret? Avagy azt gondoljátok, hogy hivatásunknak már eleget tettünk, amikor hisszük, hogy Jézus meghalt értünk? Meg vagytok-e elégedve, amikor imáitokban hála adtok Istennek a tőle nyert áldásokért, és kéritek tőle az ő további segítségét, vagy bűneitek megbocsátását? Nem érzitek-e, hogy ti alkotó, tevő részei vagytok a teremtett világnak, amely előtt még nagy feladatok állanak, dicsőség, amely csak ezután jelentik meg nekünk, s amely után sóhajtozik és nyög az egész teremtett világ? Nem érzitek-e, hogy mi, Istennek fiai, örökösei vagyunk, akiknek dicsősége az atya dicsősége, s akik hivatva vagyunk, hogy az ő lényegéből kapott lélekkel az ő munkáját végezzük szentségben és tökéletességben? Óh, az unitarizmus fogalma nemcsak ahhoz az egy meggyőződéshez van hozzátapadva, hogy az Istent nem három, hanem egy személyben imádja, hanem abban a mély világfelfogásban, amely a nagy apostol lelkét is áthatotta, hogy az ember Istennek gyermeke és örököse, az ő szentségének és tökéletességének várományosa ezen a földön. Különösen ti, hivatásokatokra felszentelendő ifjú apostolok, akikre a jövő feladatai várnak, átérezzétek-e magatok azt a megdöbbentő valóságot, hogy ti az Isten fiai vagytok, és hogy ti vállalkozatok, hogy ezt a megdöbbentő valóságot másokkal is átérezzétek?

A nagy várakozásnak, amelyért a teremtett világ sóhajtozik és nyög mindeztideig, célja a belső, az emberi, a személyi, a lelki életnek, az ember magasabb tehetségeinek, tudásának, akaratának, jellemének kifejllesztése, érzéseinek, lelkületének nemesebbé tétele, kiemelése az állatiaságból, és felemelése az isten fiai dicsőségének megjelenésére. Ennek a nagy várakozásnak szolgálatában áll, mint eszköz, az egyén, a társadalom, az iskola, az állam és az egyház. Más célt a léte előtt nem ismerünk, és szétfoszlik, megsemmisül, mint fölösleges, mint haszontalan minden egyén és intézmény, minden eszköz, amely ezt a célt nem szolgálja; de megmarad és él, születik, terjed és erősödik minden, ami ennek a nagy várakozásnak betöltésére szükséges.

Sóhajtozik és nyög az egész teremtett világ mindeztideig. De hiszitek-e, hogy az isten fiainak megjelenésében visszaesés történhessék? Hiszitek-e, hogy az ember ma távolabb állana a maga hivatásának betöltésétől, mint állott valaha? Én nem hiszem. Ma sokkal több szeretet, sokkal több jellem, sokkal több nemes elhatározás és törekvés, sokkal több erő és tudás, sokkal több kialakult izlés, sokkal több magasztos vágy és fennkölt szellem munkál az isten fiai dicsőségének megjelenésére, mint munkált bármikor az emberiség elmúlt kódos és viharos történeteiben.

Ebben az eredményben része van, jelentékeny része volt, van és még lesz annak a világfelfogásnak, gondolkozásnak és

lelkületnek, amelyet mi unitárius világfelfogásnak, unitárius gondolkozásnak és unitárius lelkületnek ismerünk, hiszünk és nevezünk. Serveto, Socinus és Dávid Ferenc követői a hatalom, az erőszak nyomása alatt nem semmisültek meg. Többen vannak, mint bármikor voltak. Elveik, világfelfogásuk diadalmasan járják át az újkor embereinek lelkét. Behatolnak a szívekbe és kiirtják azokból az elfogultság, a babona, az előítélet, az önzés és képmutatás kicsinyességeit; új távlatokat tárnak fel a lelki élet előtt, új izlést teremtenek, amely férfias komolysággal teszi félre gyermekkorának játékszereit, mesevilágát, bálványait és minden gyarlóságát.

Sóhajtozik és nyög a teremtett világ mindezeideig, és még nagyon sokáig fogja ezt tenni, amíg csak várja az isten fiai megjelenését. De visszaesés nincs. A mi ügyünk, az igazi unitarizmus kérdése, az egész emberiségnek kérdése, amely előtérben áll a világ minden részében, ahol csak vallásos megfontolás, őszinte érzés és cselekvési szabadság lehetséges. Az unitarizmus jubileumi ünnepet készül megülni nemcsak Erdély bércei között, hanem Anglia és Amerika szabad földjein is, megszorodott számmal, és jövőjében bizó erős meggyőződéssel. Megállásai voltak, amint erről Itália, Helvécia és Polonia földjei tanuskodhatnak, és még lehetnek ezután is. De gyökérszálai ma nincsenek egy helyhez kötve, hanem áthatják a lelkeket a földnek mindkét oldalán, ígérve azt a dicsőséget, amely felé az egész teremtett világ sóhajtozik és nyög mindezeideig. *Azt tartom, hogy amiket most szenvedünk, nem hasonlíthatók ahhoz a dicsőséghez, amely nekünk megjelentetik.*

Az ügy, amelynek szolgálatában állunk, nemcsak a mi ügyünk, hanem az egész emberiségé, amelyért erősebb vállak, nemesebb szívek, szabadabb lelkek is küzdenek, mint a mieink. Lesz-e része ebben a küzdelemben Erdély bérceinek, Erdély magyarjainak, Erdély unitáriusainak? Én erre a kérdésre nem tudok válaszolni. Én csak a multról és a jelenről tudok számot adni. A mult dicső volt, mert szenvedésekkel volt tele, és voltak emberek, akik azokat el tudták viselni. A jelen is dicső, mert szenvedésekkel van tele, szenvedésekkel, amelyeket ma ötven, nem, száz, millió ember ismer. És ha ezek alatt elvérzünk, életünk nem volt haszontalan. Mi eddig teljesítettük hivatásunkat az isten fiai dicsőségének megjelenésére.

A jövő? Hát az az isten kezében van, aki ezen a földön már férfikorba jutott gyermekei útján emeli az ő dicsőségét. Lesznek-e férfikorba jutott gyermekei, mint a multban voltak? Vannak-e itt gyermekek, ifjak, férfiak és nők, felszentelt és felszenteletlen apostolok, akiknek megjelenését az egész teremtett világ sóvárogva várja? Nem tudom, de hit által remélem.

Mert hitünk és meggyőződésünk szerint próféták nem csak Palesztina határain születtek és születnek, és apostolok nem csak időszámításunk első századában éltek és élnek, hanem

minden helyen és minden időben, ahol és amikor a teremtett világ nagy várákozása beteljesülést nyer. Unitárius testvérek és ti felszentelendő ifjú lelkészek! Tisztán áll-e előttetek a ti hivatásotok? Nekünk nem vezeklő és bűnbánó, hanem önértézetesen cselekvő és önfeláldozó emberekre, istenfiakra van szükségünk. Ha ilyenek lesznek, *amiket most szenvedünk, nem hasonlíthatók ahoz a dicsőséghez, amely nekünk megjelentetik.* Amen.

Ima.

Örök valóság, nagy istenünk! Szent pihenőre jöttünk hozzád az élet mindennapi zajából, gyarlóságaiból, küzdelmeiből és szenvedéseiből. Jól esik a mi lelkünknek ez a szent pihenő, amikor érzéseink és gondolataink, vágyaink és elhatározásaink a te jelenlétben alakulnak, és érezzük, hogy azok a te tetszéssel találkoznak. Úgy hisszük, hogy miként a külső természetben csak a nap fényénél van élet, virággillat és gyümölcs: úgy a mi bennső életünkben is csak a te közelséged az, amely mellett lelkünk virágai kinyílhatnak, szépekké lehetnek, és értékes gyümölcsöket hozhatnak.

Itt, a te jelenlétben érezzük a távolságot, amely elválasztja a végest a végtelentől, a teremtményt a teremtőtől, a földet a mennytől, és mi kicsinységünk érzetében borulunk le előtted, a mindenható előtt, aki voltál, vagy és leszel mindörökké ugyanaz,, minden lételnek és minden erőnek a kútfeje. Oh, mert a mi életünk folyásában örökös a változás! A nap feljövetele és lemenése, az ég beborulása és felderülése, a születés és meghalás, a vak esetek és tudatos cselekedetek ezrei, mind érintik lelkünk hurjait, és ragadnak minket magukkal, hol az elcsüggedés és kétségbeesés vidékeire, hol az elbizakodás és önhietség bűnös talajára. Egyedül te vagy a mi erős várunk, akihez hitünk szárnyain emelkedünk, és akinek változatlansága bizalommal tölt el gyarlóságaink között.

Oh, mert érezzük, hogy te a te lelkedet lehelled belénk, és tudjuk, hogy akiket isten lelke vezérel, azok istennek a fiai. Ez a lélek hozott minket össze, és kicsinységünk érzete mellett is ösztönöz, hogy foglalkozzunk a te nagy dolgaiddal.

Mi keressük a célt, amelyet a létel elé kitűztél, akarjuk ismerni a te akaratodat, amely szent, érezni a hivatást, amelyre minket teremtettél, látni a munkateret, melyet e földön gyermekeidnek kijelöltél. Mi a te országod eljövételére munkálunk, a te fiaid megjelenésére várunk, és e hivatásunk betöltésére munkásokat, apostolokat szentelünk fel.

Hisszük, jó atyánk, hogy buzgó törekvésünk a te tetszéssel találkozik, és ezért munkánkra a te áldásodért könyörgünk.

Fogadd a te kegyelmedbe a te fiaidat, akik a te nevedben és a te lelked vezetése mellett akarnak munkálni a te dicsőségedre. Távoztasd el lelkükből az elcsüggedés, a lemondás és reménytelenség bénító érzését, és öntsd azok helyébe a meggyőződés erejét és a lelkesültség szent tüzét, hogy munkájuk ne legyen hiábavaló. Szenvedéseink és megpróbáltatásaink között, amelyek megsokasodtak a külső erők nyomása alatt, benső erőnkért esedezünk, az egyetértés, a kitartás, az önfeláldozás erőiért, hogy egyházunk dicső multja után legyen eszköze jövőben is az isten fiai megjelenésének, egy jobb kornak, mely után buzgó imádság epedez milliók ajakán. Amen.

Gálfi Lőrinc.

FŐTANÁCSUNK.

Legfőbb fővényhozásunknak megújult alakjával találkozunk legutóbbi főtanácsi ülésünkön. Megújult külsőleg. Az új tagoknak jelentős tömege jelent meg: mint híveink által küldött *képviselők*. Megújult alkotmányában, szervezetében. Óriási lépést tett a képviseleti rendszer bevezetése felé.

Eddigi egyházszerületünkről az egyházjog úgy tanította, hogy: „az egyházi hatalom alanyai: a hívők. De ezen alany sajátságos módon jött létre, mert a hívők sem egyéenként, sem községi szervezetükben, hanem mint főtanács válnak az egyházi hatalom alanyaivá. E főtanács a maga eredetét nem a hívők hatalom-átruházó ténykedéséből, hanem közvetlenül az alkotmányból veszi, melynek értelmében az: egy önmagát megalakító és kiegészítő testület, mely önmaga választ saját tagjai közül egy öt tagból álló kijelölő (kandidáló) bizottságot, ez jelöli ki legalább egyharmaddal nagyobb számban a megválasztandókat, kik közül ugyancsak a főtanács titkos szavazattal kellő számban új tagokat választ.” (Kossutány J. Egyházjog.) Az a szervezet, mely önmagát alkotja meg és egészíti ki, melynek tetszésétől függ saját tagjai számát emelni vagy apasztani, s tetszésétől függ tagjai közé csupán annyit és azokat venni be, kiknek gondolkozása, törekvése, sőt a célra munkáló eszközei is a szervezetével azonosak, a világ legarisztokratikusabb szervezete. Adózzunk tehát tisztelettel már néhai főtanácsunk azon szabadelvűségének és önzetlenségének, hogy nem törekedett soha tagjainak számát túlzottan leszállítani s így az egyenesen odakinált oligarchiai hatalomkezelést kifejleszteni és állandósítani.

A képviseleti rendszer bevezetésével összhangba jutottunk a protestáns egyházszerületek általános alapelvével, t. i. hogy szervezeti alapelv: az egyén hitélete és az alkotmány a hívőn épül fel.

Történelmileg: ez alapelvet különösen az amerikai egyházszerületek túlzásba is vitték. Nem elégedtek meg annak megállapításával, hogy az unitárius egyházkormányzatban a demokrácia, haladás és józan gondolkodás kell, hogy uralkodjék, hanem azt is kívánták — és érvényre is emelték —, hogy